

LEV SEMYONOVICH VIGOTSKIYNING TARIXIY- MADANIY KONSEPSIYASI

Xurramova Latofat O'ktam qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika instituti maktabgacha ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotasiya: Maqolada L.S.Vigotskiyning tarixiy madaniy konsepsiyasida bola psixik taraqqiyoti qonuniyatlarining yoritilishi haqida so'z boradi.

Annation: The article talks about the clarification of the laws of child mental development in the historical cultural concept of L.S.Vygotsky.

Kalit so'zlar: madaniy tarixiy konsepsiya, tafakkur, taraqqiyot manbai, inson, psixolog.

Key words: cultural historical concept, thinking, source of development, human, psychologist.

L.S.Vigotskiy (1896-1934) eng mashhur rus psixologi va faylasuflaridan biridir. Olim o'z ilmiy qarashlarida ilgari surgan ko'plab g'oyalar bevosita bolalarning psixik taraqqiyotiga oiddir. L.S.Vigotskiyning oliy psixik funksiyalar shakllanishi haqidagi qonuni bolalar tarbiyasi va ta'limini amalga oshirishda katta ahamiyatga ega. Psixolog ilmiy qizqishlarining markazida bolaning ijtimoiy-madaniy taraqqiyoti masalasi turadi. L.S. Vigotskiyning izlanishlari oliy psixik funksiyalar, ya'ni ixtiyoriy xotira va diqqat, tafakkur, irodaviy harakatlarni bevosita miyaning faoliyati bilan tushuntirib bo'lmasligini, harakatlarni bevosita miyaning faoliyati bilan tushuntirib bo'lmasligini, ushbu funksiyalarning mohiyatini tushunish uchun ularning ildizlarini organizmdan tashqaridagi ijtimoiy muhitdan izlash lozimligini ko'rsatadi. Aynan L.S. Vigotskiyning ilmiy qarashlari ijtimoiy muhit ahamiyatini aniqlashtirishda muhim poydevor bo'lib xizmat qildi.

L.S. Vigotskiyning fikricha, muhit oila psixik funksiyalarning taraqqiyot manbaidir. Muhitning taraqqiyotdagi ro'li yosh o'tishi bilan taraqqiyot manbaidir. Muhitning taraqqiyotdagi ro'li yosh o'tishi bilan o'zgarib boradi. Shuning uchun muhitni absolyut emas, nisbiy qabul qilish kerak. Insonda xulq atvorning tug'ma shakllari mavjud bo'lmaydi. Odamning psixik taraqqiyoti faoliyatning tarixan shakllangan turlari va usullarini o'zlashtirish orqali kichadi. Miyaning morfofiziologik xususiyatlari va muloqot bola taraqqiyoti uchun sharoit sifatida xizmat qiladi. Taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi ta'limdir.

I.S.Obuxovanning fikricha, L.S. Vigotskiyning katta xizmati shundaki, u bolalar psixologiyasi faniga tarixiylik tamoyilini kiritgan. Ushbu tamoyilga ko'ra, psixik hodisalar harakatdagi narsa sifatida o'rganilishi lozim.

Madaniy- tarixiy konsepsiya- L.S. Vigotskiy tomonidan XX asrning 20-30 yillarida ishlab chiqilgan inson psixik taraqqiyoti haqidagi nazariyadir. Konsepsiyaning asosiy mazmuni quyidagilardan tashkil topgan: mehnat qurollarini ishlatishi tufayli odam tabiatdan ajralib chiqqan. Tabiatga ishlov berish uchun odam ushbu qurollardan foydalansa, o'z psixikasiga ta'sir ko'rsatish uchun u psixologik qurollarni qo'llaydi. Psixologik qurollar belgilardan iboratdir. Ushbu qurollar ixtiyoriy psixik funksiyalar- ixtiyoriy diqqat va xotira, mantiqiy fikrlash, irodaviy harakatlar va

hokazolarning asosini tashkil etadi. Ixtiyorsiz psixik funksiyalar L.S.vigotskiy natural yoki tuban funksiyalar , deb atagan, ixtiyoriy psixik funksiyalar ijtimoiy kelib chiqishga ega , belgilar bilan vositalangan , odam tomonidan ixtiyoriy bravishda amalga oshiriladigan funksiyalardir.

Madaniy- tarixiy konsepsiyaning muhim g'oyalaridan biri rivojlanishning eng yaqin zonasi haqidagi nazariy qarashdan iborat. Rivojlanishning eng yaqin zonasi – bola rivojlanishining ayni vaqtdagi darajasi bilan kelajakda erishish mumkin bo'lgan taxminiy darajasi o'rtasidagi vaqtinchalik masofadan iborat. Bu zonaga yetilmagan, ammo yetilish jarayonida bo'lgan funksiyalar kiradi.

L. S. Vigotskiyning fikricha. Psixik taraqqiyotning harakatlantiruvchi kuchi ta'limdir. Ta'lim psixik taraqqiyotni o'z ortidan tortadi va uni tezlashtiradi. U kutilgan natijani berishi uchun taraqqiyotdan oldin bo'lishi, ya'ni rivijlanishning eng yaqin zonasiga mo'ljal olishi lozim.

L. S. Vigotskiy o'z konsepsiyasida bola psixik taraqqiyotining 4 asosiy qonunini ta'riflab berdi. Bu qonunlar quyidagilardan iborat;

1. Bola taraqqiyot ritmlarini farqlanish qonuni. Bu qonunga ko'ra bolaning rivojlanishi o'zsur'atlariga ega, bu sur'atlar vaqt ritmiga to'g'ri kelmaydi. Shuning uchun chaqaloqlikdagi hayotning 1yili o'smirlikdagi 1 yilga teng bo'lmaydi;
2. Bola taraqqiyotidagi metamorfoza qonuni. Bu qonunga ko'ra, rivojlanish sifat o'zgarishlarning zanjiridan iborat. Bola kamroq biladigan, qo'lidan kamroq narsa keladigan odam emas, balki psixikasi sifat jihatdan kattalar psixikasidan farqlanuvchi mavjudotdir;
3. Bola taraqqiyotining notekislik qonuni. Bu qonunga ko'ra, bola psixikasining har bir tomoni o'z taraqqiyotining optimal davriga ega bo'ladi, har xil psixik funksiyalar notekis, noproporsional rivojlanadi;
4. Oliy psixik funksiyalarning shakllanish qonuni. Bu qonunga ko'ra, har qanday oliy psixik funksiya avval bolaning atrofdagilar bilan bo'lgan munosabatida namoyon bo'ladi, keyinchalik u individual sohaga ko'chadi.

Demak, I.S.Vigotskiy psixologiyada madaniy- tarixiy yondashuvga asos slogan. Mazkur yondashuv bolalar psixologiyasidagi nazariy va amaliy muammolarni hal qilishda ham katta ahamiyatga egadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

Z.T. Nishanova , G.K. Alimova, A.G'. Turg'unboyeva, M.X. Asranboyev / Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi/ O'zbekiston respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan maktabgacha ta'lim yo'nalishi uchun tavsiya etilgan darslik/ Toshkent 2017/195b

Z. Nishanova, G. Alimova. Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish Metodikasi o'quv qo'llanma. – T : O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.